

„Tudomány – közérthetően”

RICHARD LEAKEY:

Az emberiség eredete

Bp., 1995, Kulturtrade Kiadó.

* * *

A könyv szerzőjét joggal nevezhetjük a világ legismertebb, s az egyik – a szakma által is – legelismertebb embertankutatójának. Szenzációs afrikai feltárásaival – híres ásatása, az 1972-ben a kenyai Rudolf-tónál végzett kutatásainak eredményeképpen olyan leletek kerültek napvilágra, melyek alapjaiban változtatták meg az ember evolúciójának hagyományos elméletét – döntő irányt jelölt ki az emberré válás kutatásában.

Minden bizonnyal szüleitől örökölte a legendás „Leakey-szerencsét”, mivel ő talált rá 1984-ben a Turkana-tó partján a *Homo erectus* több mint másfél millió éves csontdarbjaira.

Bizonyította azt az elméletet, mely megdöntötte az egyágú folyamatos fejlődés teóriáját, s a tevékenysége által előkerült különféle emberősök némelyikét az evolúció kihalásra ítélt mellékágának tekinti, azt tartva, hogy az eltérő típusok akár egymás mellett is élhettek hajdanán, míg a fejlettebb forma uralkodóvá nem vált.

A világhírű antropológus 1995-ben a VILÁG – EGYETEM sorozat számára írt könyvben foglalta össze a legújabb kutatási eredményeket, amelyek hozzásegítik az olvasót ahhoz, hogy mind pontosabb válaszként fogalmazódjon meg számára a válasz a kérdésre: Mi tette emberré az embert?

S hogy miért érdekes e kérdésre megtalálni a választ? Leakey könyvében megadja a választ. Azért, mert olyan faj vagyunk, mely kíváncsi a természetre, mely körülveszi, s arra a helyre, melyet benne elfoglal. Tudni akarjuk, tudnunk kell, hogy honnan jöttünk és hogy hová tartunk. A fosszilis leletek

összekötő kapcsot jelentenek saját múltunkkal. Ezek feltárásával, a Leakey-éhez hasonló interpretálásával, s az általuk nyújtott támpontok értelmezésével mélyebben bepilanthatunk a természet munkájába s az ember fejlődéstörténetébe.

Ami rendkívül szimpatikus a könyvben az az, hogy az író Leakey szándékosan mellőzi a terminus technikusok indokolatlan mennyiségű használatát, s ezáltal könnyen olvashatóvá és könnyen megérthetővé válik a mű, segítve minket a lényeg megértésében. Külön hab a tortán, hogy a világhírű antropológus rendkívül jó tollforogónak is bizonyult, így méltán nevezhetjük – s nem lekicsinylésképpen – ezt a könyvet ismeretterjesztő és népszerűsítő munkának is, tudományosságán túl, természetesen.

Imponáló továbbá Leakey szerénysége és őszintesége is, mely végigvonul a munkán. Őszinte azért mert bevallja, hogy az utóbbi három évtizedben hatalmas fejlődésen átment tudományágban sokszor parázs viták támadnak a szakemberek között, s nagyon sok kérdés még nyitott, vagy nem biztos rá a válasz, s szerény azért, mert e vitás kérdéseknél, nem bizonyított nézetkülönbségeknél minden lehetséges választ megad, s csak ezután jelzi, melyik az, amely a legközelebb áll hozzá.

A könnyebb megértést segíti a magas színvonalú illusztrációs anyag, amely éppen annyi, amennyinek lennie kell. Se nem sok, se nem kevés. A térképvázlatok és egyéb ábrák jól megszerkesztettek, átláthatóak, informatívak, a koponyacsontokat ábrázoló grafikák aprólékosan kidolgozottak, szépen megrajzoltak.

A könyv, mint a fent említett sorozat valamennyi kötete, a világ huszonhat

országában egyidejűleg jelent meg, mindehől rendkívüli sikert aratva.

Bátran elmondhatjuk, hogy *Az emberiség eredete* mind tartalmát, mind külalakját tekintve tudományos-ismeretterjesztési cse-

megének számít, hiszen az emberi faj származásáról vallott legújabb nézeteket adja át olvasójának – közérthetően.

DÖBÖR ANDRÁS

Házunk tája

1. Ősi igazság, hogy az a legkevésbé feltűnő, ami leginkább szem előtt van. Gyakran a fák takarják az erdőt. Így voltunk ezzel a *Szegedi Középkorász Műhely* esetében is. Léte, megalakulása óta (1992) evidens volt számunkra, s kötetenként kézbe véve a természet nem is vettük észre, hogy közben meghatározó kutató bázisává vált a magyar középkortörténetnek.

Hosszú vajúdás, közel két évtizedes kemény, következetes munka, s nem kevés harc árán sikerült egy maroknyi, Kristó Gyula köré szerveződő csoportnak elérnie, hogy jegyezzék a szegedi középkorkutatást. Nem szólva most a számos vagy inkább számtalan cikkről, tanulmányról népszerűsítő munkáról, jegyzetről és tankönyvről, amely a műhely tagjainak tollából került ki, még csak az olyan grandiózus vállalkozásokról sem szólva, mint a *Korai magyar történeti lexikon* (főszerk.: Kristó Gyula, szerk.: Makk Ferenc és Engel Pál; Bp., 1994, Akadémiai Kiadó), itt csupán két könyvsorozatáról teszünk említést.

Az alakulás évében jelent meg a Szegedi Középkortörténeti Könyvtár sorozatának első kötete Kristó Gyula sorozatszerkesztői vállalásával, s jelenleg – bő öt esztendő alatt – immár a 15. kötet várja megjelenését. A *Középkori históriák oklevelekben (1002–1410)* a magyar oklevelezés gyakorlatában jelentkező bőbeszédű narrációkat szedte csokorba, hogy kiegészítést nyújtson az elbeszélő forrásokhoz (1992), a *Magyar külpolitika (896–1196)*, Makk Ferenc munkája három-

száz év történetét mutatja be, s különösen jól sikerültek a 12. századi – melynek a szerző valódi specialistája – fejezetek (1993). Harmadik kötetként Kristó Gyula *A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig)* című műve látott napvilágot. A tömör előadású munkáról hallgatónk tüstént felfedezték, hogy tankönyv-helyettesítő összefoglalás, amely kiválóan segíti a felkészülést (1993). Újabb forráskiadás volt Lodovicus Tubero *Kortörténeti feljegyzések (Magyarország)*, azaz a szerző *Commentarii de rebus suo tempore gestis* című művének Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet tolmácsolásában bemutatott, hazánkra vonatkozó fejtegetései (1994). Követte ezt egy második, *Kun László emlékezete* (1994), és egy harmadik, *Szent Istvántól Mohácsig (Források a középkori Magyarországról)* (1994). A honfoglalás millicentenáriuma tiszteletére jelent meg az impozáns terjedelmű, apró részletekre is kiterjedő magyarázatokkal ellátott forrásgyűjtemény, *A honfoglalás korának írott forrásai* (1995), amelyet egy monografikus igényű feldolgozás követett Kristó Gyula tollából *A magyar állam megszületése* címmel (1995). Az újszerű megközelítésnek akár kiegészítő kötete is lehetne az alkotó éveit teljében hirtelen elhalálozott kiváló szerző, Jánosi Monika *Törvényalkotás a korai Árpád-korban* című torzóban maradvány nagyszerű dolgozata (1996). Évszázados és máig befolyásos tudományos viták involválták Kristó Gyula témáját *A székelyek eredetéről* (1996), bilinguis kiadásban látott napvilágot Font

Márta *Magyarok a Kijevi Évkönyvekben* című forrásválogatása (1996), amelyet Kristó Gyula nagy elméleti fejtegetése, *A magyar nemzet megszületése* követett (1997). Új kutatási területet, a történeti helynévtant kapcsolta be a sorozatba K. Fábián Ilona *A Váradi Regestrum helynevei* című adattára (1997), s a közelmúltban jelent meg a milleszténáriumi eredményeit is összegző, minuciózus okfejtésekbe is bátran bocsátkozó kötet, Tóth Sándor László alkotása *Levediától a Kárpát-medencéig* címmel (1998). Érthető tehát, hogy nagy érdeklődéssel várjuk e nagy értékeket felvonultató sorozat újabb, 15. kötetét, mely megjelenés előtt áll, s *Az államalapítás korának írott forrásai* címet viseli.

2. A Szegedi Középkorász Műhely második óriási volumenű vállalkozásaként indult az Anjou-kori oklevelek teljes gyűjteményének regestáit közreadó sorozat, amely nem kevesebbet tűzött ki célul, mint, hogy egy évtized leforgása alatt közzéteszi Károly Róbert korának (1301–1342) valamennyi diplomáját az említett formában. A sorozat ugyan 1990-ben indult az első kötettel (Kristó Gyula), majd hamarosan követte a második (Blazovich László–Géczi Lajos), s e vállalkozás kezdeti sikereinek nem kis része volt a Műhely megalakulásában, amely aztán ugyancsak letéteményese lett az *Anjou-kori Oklevéltár* (Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrancia) kiadásának (sorozatszerkesztő: Kristó Gyula, Blazovich László, Érszegi Géza és Makk Ferenc közreműködésével). Az okmánytár évről-évre halad, bár közrebocsátása az elkészülés sorrendjében történik, eddig 9 vaskos kötet jött ki a nyomdából (I–V., VII–IX., XI.), de már megjelenés előtt áll a jubiláló 10. kötet is. Azt mondhatjuk tehát, hogy a Kristó Gyula és Makk Ferenc szerzőpárossal induló szegedi történeti iskola már eddig is megteremtette kiváló gyümölcsseit, s reméljük, hogy az 1993-ban a JATE

BTK-n beindult medievisztika képzés tovább fokozza e sikereket.

3. Tanszékünk baráti körének tagja, a neves ifjúságkutató, Gergely Ferenc a közelmúltban több munkát is közzétett. Korábban kiadott kötetei a levante intézmény majd a magyar cserkészlet történetéről már bizonyították kutatói kvalitásait, következetes és szívós anyaggyűjtését, gondos rendszerezését és tudományosan megalapozott következtetéseit. Olvasmányos, ugyanakkor a szakmai követelményekből fíkarányt sem engedő stílusa külön is említést érdemel. A Püski kiadónál jelent meg (1997) új monográfiája, *A magyar gyermekvédelem története (1867–1991)*. Nem taglalva most e munka erényeit, egyetlen gondolatot szeretnénk kiemelni a szerző összegzéséből. „Hiába múlt el több mint 100 év a gyermekvédelem új- és legújabbkori történetéből, a társadalom zöme ma sem értékeli, még kevésbé tudja, hogy mit is jelent a gyermekvédelem, milyen nagyságrendű problémája ez az adott közösségnek, melyek a vele kapcsolatos legfontosabb teendők és abból kinek-kinek mi a része.” Szinte mindenki az állami gondozottakra gondol e téma kapcsán, „holott már a dualizmus korában jelezték, követelték, hogy a társadalom és az állam különös gondoskodását terjesszék ki, ki kell terjeszteni a felnövekvő évfázatok, generációk, a magyar ifjúság egészére.” Hogy a téma ma is mennyire aktuális, s a múlt feltárása mennyit segíthet, ha egyáltalán eljut az ezért felelősök tudatáig, azt hiszem nem kell ecsetelnem.

Ugyan e témában elmélyülve írta *A Gyermekbarát Mozgalom története és válogatott dokumentumai (1917–1997)* kötetét (1997). A kiváló problémalátásról tanúskodó bevezető tanulmányt a legfontosabb vonatkozásokat, összefüggéseket, problémákat bemutató (és nem a „leghivatalosabb”) dokumentumok sora követi. E két alapvetően fontos munkát nemcsak az intézménytörténettel,

ifjúságtörténettel foglalkozók, hanem minden pedagógia szakos, sőt valamennyi pedagógus figyelmébe ajánlhatjuk.

Gergely Ferenc harmadik 1997-ben megjelent kötete *Baja 1956* címet viseli. Látszólag kilóg a sorból eddigi alkotásai közül, de ha figyelembe vesszük, hogy a helyi III. Béla Gimnázium volt az egyik gócpontja a forradalmi szervezkedésnek, ahol a szerző fiatal tanárként került az események sodrába, be kell látnunk – kötetéből is ez derül ki –, hogy a reábízott ifjúságért minden helyzetben és feltételek között felelősséget vállaló pedagógus vetette papírra a dokumentumok tükrében, szubjektív élményeit is maximális objektivitásra törekedve közlő, eseménytörténetet, s egészítette ki a kötet második felé adó (elérhető!) dokumentumgyűjteménnyel. Könyve így sokkal több, mint egyszerű helytörténeti értékelés.

4. A Magyarországi Románok Kutatóintézet (Institutul de Cercetari al Romanilor din Ungaria) új kiadványa nemcsak egy mindenki figyelmébe ajánlható bibliográfia (Bibliografie. Gyula, 1998), hanem ajánlható azért is egyrészt mert főiskolánk Román Tanszékének tanárai, jeles kollégáink (Petrusán György, Kozma Mihály, Hoczopán Anna, Bucin Michaela) és volt hallgatóink (pl. Csobai Ilona) könyvészeti vonatkozásait közli, másrészt pedig mert a magyarországi románságra vonatkozó legújabb irodalomról annotált bibliográfiát közöl. A nemzetiségi kérdésekkel foglalkozók, nemzetiségkutatók tehát nem kerülhetik meg a kiadványt.

5. A JGYTF fennállásának (jogelődeit is beszámítva) 125. évfordulójára megjelent dr. Békési Imre főigazgató gondozásában a *Szegedi Tanárképző Főiskola 1873–1998* című kötet, mely két részre tagolódik, tartalmazza egyrészt a tanintézet 125 éves történetét az ismert intézménytörténész és pedagógiai szakíró kollégánk, Dr. Bereczki Sándor tollából, továbbá a 125 év oktatói közül a (főiskolai) tanárok és docensek, sőt a huzamosabb ideig itt oktató tudósok (esetünkben *Banner János, Benda Kálmán, Karácsonyi Béla, Palásti László* stb.) személyi adatait is. Az Almanachot Dr. Apróné Dr. Laczó Katalin és Dr. Pitrik József állította össze és szerkesztette. A dicsérő jelzőkkel most takarékoskodnánk, nehogy „a maga lovát dicsérő kupec” látszatát váltsuk ki, elég csupán ha a majd 600 oldal terjedelembre, a közel harmadfél száz oldalas történetre és a több mint háromszáz almanach-tételre hivatkozunk; s arra, hogy a kiadvány közel sem teljes, ugyanis követni fogja az egyes tanszékek történetét magába foglaló kötet, amely az e kötetből kimaradt oktatókról (adjunktusok, tanársegédek, gyakornokok stb.) is közli a legfontosabb adatokat, kitérve a különféle szervezetek (szakszervezet, párt, ifjúsági szervezetek és csoportosulások, baráti társaságok stb.) históriájára, továbbárnyalja majd a Bereczki Sándor által felrajzolt átfogó tablót főiskolánk múltjáról, életéről.

SZEGFŰ LÁSZLÓ

